

Živjeti zajedno

Sigurno ste već naišli na koncepciju doživotnog učenja UNESCO-va povjerenstva za obrazovanje za 21. stoljeće. Piše o njoj Jacques Delors u knjizi prelijepoga naslova: *Učenje – blago u nama* (izdanje EDUCE još iz 1998.) Ona odgovara na izazove koji su posljedica brzomijenjajućega se svijeta. Sama ideja trajnoga, cjeloživotnog obrazovanja nije nova, no u ovom je dokumentu – nastalom na temelju rezultata istraživanja širom svijeta – naglašen još jedan zahtjev: bolje razumijevanje drugih ljudi i svijeta oko nas. Traži se međusobno razumijevanje, mirna komunikacija i sklad. *Naučiti živjeti zajedno* – stvoriti novi duh što će potaknuti ljude da u praksi provedu zajedničke projekte ili razriješe neizbježne sukobe pametno i mirno, jedan je od potpornja obrazovanja. (Još su tri; iskoristit ćemo ih neki drugi put.) Ovaj nam treba za najavu prvog ovogodišnjeg članka: **Vesnica Mlinarević** i **Andelka Peko** iz Osijeka te **Josip Ivanović** iz Subotice napravili su zanimljivu usporedbu implementacije interkulturalnoga obrazovanja, na razini sadržaja i na razini postavljenih ciljeva, u sveučilišnim studijskim programima na Učiteljskim fakultetima u Osijeku i u Subotici. Iako su se programi pokazali različitim u pogledu usmjerenosti, poticanja i razvoja interkulturalnih kompetencija, oba programa kontinuirano u svim godinama studiranja potiču i razvijaju interkulturalne kompetencije budućih učitelja. „Interkulturalno obrazovanje srž je suvremene pedagogije“ – lijepo kaže i Leslie Bash, ugledni britanski profesor, glavni tajnik međunarodnog saveza za interkulturalno obrazovanje, najavljujući u *Školskim novinama* konferenciju koja će se u rujnu održati u Zagrebu.

Nemam pojma zašto sam se sad sjetila ćirilice... Prije kojih 15ak godina bila sam u St. Petersburgu na nekoj konferenciji. Odvezli su nas u razgled i ostavili da se vratimo sami: metro funkcionira besprijekorno a hotel nam je tik do stanice. Nema problema. Narednih dana stalno me netko od kolega iz zapadne Europe zvao na kavu ili mi htio platiti piće ☺. Jest da je metro savršen ali – moraš znati gdje jesi i kamo trebaš stići, a to trebaš znati pročitati. Da, postoje i mape, ploče s natpisima

stanica no – sve je samo na ćirilici. Jedina sam iz *ove regije* bila na konferenciji, nije mi baš bilo lagodno ali nakon ovoga više nisam imala vremena za nelagodu: svi su htjeli znati sve o našem obrazovnom sustavu i učenju ćirilice već u trećem razredu osnovne škole. Učenje – blago u nama.

Jednom davno, još prije prošle priče, moj je kolega Petar, otac dvojice adolescenata iz najljepših roditeljskih snova (odlični u školi i u sportu, popularni i u muškom i u ženskom društvu, pažljivi prema roditeljima, sve u kući rade – i ne traže da im se to za ne vjerovat'!) došao na posao sav uznemiren. – *Imam problema sa starijim sinom*, odmah nam objavi. Ostanemo bez teksta. Manje bi se iznenadili da je rekao kako je dobio jack pot. – *Jel' se ubio ili se drogira?* – pita Goran koji samo te dvije stvari doživljava kao roditeljski problem. No, Petar se uozbiljio (Ima li možda nešto gore od ovoga dvoga, prebirem po glavi.) – *Ma zamislite, došao je kući sav u lancima! (??) I ja ga pitam: sine što to znači? I on kaže – ništa i samo ode u svoju sobu jer da ima za učiti. – I u čemu je problem?* Još uvijek nikome nije ništa jasno; takva je bila moda, svi su mladi bili tada u lancima. (A čak nisu svi i učili.) Uglavnom, Petra je zabrinula pomisao kako mu je sin prestao misliti svojom glavom i okitio se lancima pod pritiskom drugih. Navečer je uspio razgovarati s njime i drugi dan došao na posao sav ozaren. Sin mu je objasnio da njemu ti lanci ne znače ništa. Ali, znače njegovim prijateljima. I nadalje će im se suprotstavljati u stvarima koje se tiče njegovih vrijednosti ali lanci su nevažna glupost i nije mu problem nositi ih par dana. Poslije će ih vjerojatno skinuti i drugi. (Tako je i bilo.)

I cijela je ova priča uvod za naš drugi ovogodišnji članak. **Marina Đuranović** daje pregled niza značajnih istraživanja na temu utjecaja roditelja i vršnjaka na socijalni i emocionalni život adolescenata. Dugo se smatralo kako je taj utjecaj obrnuto proporcionalan: dok jedan raste, drugi opada. E, pa nije. I roditelji i vršnjaci značajno utječu na adolescente i jednako su važni za njihov skladan socijalni i emocionalni razvoj. A i sami adolescenti obično znaju kada trebaju po sebi povješati lance a kada je vrijeme da ih skinu.

S tim je u vezi i istraživanje **Nataše Vlah**. Učenici srednjih strukovnih škola, ukupno njih 1125, procjenjivalo je svoje ponašanje. Njihove su procjene uspoređene s procjenama njihovih razrednika. Učenici čije ponašanje razrednici procjenjuju dobro adaptiranim svoje ponašanje smatraju primjerenim i *nemoćnim*, konvencionalnim (u smislu Kohlbergove teorije moralnoga razvoja). S druge strane, oni čije je ponašanje procijenjeno u sferi kršenja društvenih normi i nepoželjnosti, svoje ponašanje procjenjuju neprimjerenim ali moćnim, odnosno, nekonvencionalnim. Neka druga istraživanja pokazuju vezu između nekonvencionalnosti i upotrebe sredstava ovisno-

sti, odnosno, drugih neprihvatljivih oblika ponašanja pa takvi nalazi mogu poslužiti u kreiranju školskih preventivnih programa.

Različiti oblici agresije prisutni su u svim sferama života: više se čudimo kad ih nema nego kad ih ima. I koliko smo god spremni zastupati stav o nultoj toleranciji agresije (i mnoge su škole uključene u takvu UNICEF-ovu mrežu), u sportu se to često relativizira, nerijetko i potiče – ako se očekuje neka dobit, u smislu boljeg sportskog rezultata. (Ali ako se nekoga uhvati u varanju – nema milosti!) Istraživanje koje su na studentima i studenticama Kineziološkog fakulteta provele **Tea Čišić** i **Zrinka Greblo** pokazalo je da, u situaciji odlučujućeg sportskog natjecanja, mladići više toleriranju lakše prekršaje i verbalnu agresiju sportaša. Također, sudionici sportova s dozvoljenim ili nužnim fizičkim kontaktom (npr. hrvanje, karate, boks) statistički značajno više odobravaju lakše sportske prekršaje nego što je to slučaj sa sportašima koji se bave sportovima bez fizičkog kontakta (s drugim sportašima). Znači, „nužna je sustavna edukacija i budućih trenera i nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture o uzrocima i posljedicama nesportskog ponašanja“.

Strategije poučavanja učenika s problemima u ponašanju trebaju biti jednostavne za primjenu i djelotvorne, kompatibilne okruženju u kojem se odvijaju no ujedno, ne bi smjele pojesti previše učiteljevog vremena. **Dejana Bouillet** nam daje pregled takvih, u praksi provjerenih strategija poučavanja koje učitelji mogu primijeniti u svakodnevnoj interakciji s učenicima s problemima u ponašanju ali i pregled literature koja se odnosi na istraživanja tih strategija u cilju prepoznavanja ključnih elemenata učinkovitog procesa njihova obrazovanja i definiranja uloge učitelja u tom procesu.

Aileen Rudelić, **Zorina Pinoza Kukurin** i **Sanja Skočić Mihić** doznale su mišljenje 65 odgojitelja iz dječjih vrtića na području grada Rijeke o potrebnim stručnim znanjima i materijalnim resursima podrške u radu s djecom s teškoćama u inkluzivnim odgojno-obrazovnim skupinama. Ukratko, prvi je korak u inkluzivnom odgoju i obrazovanju odgojitelja i učitelja osigurati materijalne resurse i dobru stručnu osposobljenost, između ostaloga i kroz suradnju sa stručnim suradnicima.

Roditeljstvo je vrlo lijepo i ispunjavajuće iskustvo no ujedno i jedan od najvećih životnih izazova. Čak i kad se dijete razvija bez teškoća, vjerojatno nema roditelja koji ponekad ne posumnja u svoje roditeljske kompetencije (a zna se u kojem se razvojnom razdoblju to događa osobito često!). **Marina Milić Babić** istražila je prediktore roditeljske kompetentnosti u obiteljima djece s teškoćama u razvoju. Ukratko, ako su roditelji (ove djece) zdravi i zadovoljni brakom, onda se osjećaju i kompetentnijima.

A što je sa zadovoljenjem potreba za kompetentnošću i autonomijom kod učitelja – osobito kad ih se obaspe raznim pravilnicima? Istraživanje **Nikole Margetića** pokazuje da učitelji i nastavnici (u osnovnoj i srednjoj školi) u velikoj mjeri podrža-

vaju Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika ali htjeli bi da ih se više pita za mišljenje kad se takvi pravilnici donose ali i da imaju veću autonomiju u samom procesu vrednovanja. Onih teških, ne ponovilo se, ratnih dana, neki su ljudi iz Hrvatske i BiH izbjegli u Švicarsku. Nisu se domaći ni snašli, a izbjeglice sagradili kuće – gdje im se učinilo zgodnim. Bez dozvole. I nitko im nije ništa mogao. Zašto? Nije postojao zakon koji bi takve stvari sankcionirao. A zašto nije postojao zakon? Zato jer nikome do tada nije palo na pamet da krene u gradnju bez dozvole! Kada su vidjeli da se to ipak događa, odmah su donijeli zakon koji će to regulirati. Tako je to uvijek i svugdje: ne donose se zakoni i pravilnici zbog one većine kojoj neće pasti na pamet graditi bez dozvole, zaključivati ocjene na temelju jednog kontrolnog, cijelom razredu podijeliti jedinice i slično. Tek kad se shvati da to netko radi, onda ćemo donijeti zakon, pravilnik, da se njih onemogući i da se svima ostalima – zakomplicira život.

Nekad nam život može zakomplicirati i mnoštvo udžbenika. Koji izabrati? Davno su prošli moji studentski dani ali još mi odjekuju riječi profesora Vladimira Poljaka: „Udžbenik je temeljna školska knjiga; mora pokrivati program nastavnog predmeta i mora biti didaktički oblikovan, tj. mora slijediti zakonitosti nastavnoga procesa.“ U ovome broju imamo članak **Edite Borić** i **Alme Škugor** o pitanjima u udžbenicima i radnim bilježnicama prirode i društva prema obrazovnim postignućima. Dakle, autorice je zanimalo a vama može pomoći pri odabiru, koja znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove učenici mogu stjecati pomoću navedenih pitanja u udžbenicima i radnim bilježnicama Prirode i društva od 1. do 4. razreda. (Odmah vam mogu reći da je najveća zastupljenost pitanja na (naj)nižoj kognitivnoj razini – poznavanje činjenica.) Udžbenici i radne bilježnice Prirode i društva nisu u cijelosti usklađeni sa zahtjevima Nacionalnog okvirnog kurikulumu i Nastavnim planom i programom s obzirom na razine obrazovnih postignuća.

Kako bi pronašli učinkovite metode u nastavi fizike, **Nataša Erceg** i **Ivica Aviani** istraživali su učeničke i studentske sposobnosti rješavanja netradicionalnog problema iz kinematike. Te su probleme tražili u ukupno 16 nastavnih materijala iz fizike (udžbenici, radne bilježnice). Dali su učenicima i studentima da ih riješe a nastavnike su pitali kakve odgovore očekuju. Nastavnici, naravno, jako precjenjuju točnost učeničkih odgovora. To je zanimljivo. Jer u svakodnevnoj komunikaciji nastavnici često znaju reći kako učenici pojma nemaju. No eto, kad ih se to za ozbiljno pita – nadaju se kako su ih nečem ipak poučili. Nečemu valjda i jesu. A sada još treba poraditi na netradicionalnim problemima iz kinematike (u članku pogledajte kakvi su to. Ja to nisam u stanju ni točno prepisati.).

A imate li neku lacoste majicu, onu s aligatorom? Jeste li znali da je francuski tenisač René Lacoste (1904.-1996.), dobio nadimak Aligator nakon što se okladio s

kapetanom francuske reprezentacije u natjecanju Davis-cup da će mu, u slučaju pobjede nad Amerikancima, ovaj pokloniti svoju torbu izrađenu od aligatorove kože? Što se dogodilo poslije, što su eponimi i kako se na zanimljiv način i u dobrom raspoloženju mogu obrađivati u nastavi, pročitajte u članku **Vesne Nosić**.

Zadnjih se godina intenzivno proučava uloga (pozitivnih) emocija u raznim područjima života. Već smo imali članak o vezi pozitivnih emocija i odgojno – obrazovnog procesa (br. 3-4/2009.), a za ovaj je broj **Diana Olčar**, čekajući svoju bebu, napisala članak o ulozi emocija u igri i istraživačkom ponašanju. Naime, premda se igra i istraživanje često stavljaju u istu kategoriju, njima upravljaju potpuno odvojeni emocionalni sustavi. Igramo se kad smo (relativno) sretni i u sigurnom okruženju, a istražujemo kad se u okolini nešto mijenja i nešto iščekujemo. Pritom pozitivno raspoloženje proširuje repertoar misli i akcija koje smo spremni poduzeti a to onda dovodi do razvoja novih sposobnosti.

Pozitivnom raspoloženju sigurno može pridonijeti i glazba. U rubrici *Vijesti iz povijesti* je članak **Vesne Svalina** i **Ladislava Bognara** koji nam prikazuju svijet glazbe u starom i srednjem vijeku: koji i kakav joj se značaj pridavao – ne samo u odgoju i obrazovanju nego i u životu općenito. Doznajemo tako da je glazba kroz povijest bila i sredstvo čovjekova oplemenjivanja i razvoja govornišva i sredstvo naoružavanja (borbenim duhom) i (samo) zabava – sve to i pojedinačno i u različitim kombinacijama. Sve to pratio je i način njezinoga poučavanja. Primjerice, Alkuin, osobni savjetnik Karla Velikoga (kojega se u tekstu proziva zbog utjecaja u razvoju srednjovjekovne glazbe) ističe kako niti jedna disciplina nije savršena bez glazbe i treba ju učiti (u svim samostanima, tada).

Naša uvažena kolegica **Maja Špan** napisala je zanimljiv članak o dostojanstvenom starenju. Nažalost, stariji su ljudi u pravilu marginalizirani (a na tržištu rada uglavnom su otpisani!); čak i oni koje je teško ubrojiti u starije. E pa, nikad nećemo biti tako mladi kao što smo to danas i danas je dobro vrijeme za donijeti neke odluke za i glede sutra. A profesorici ćemo poželjeti još puno lijepih dana, dobrih knjiga za čitanje i – šahovskih pobjeda. (Bila je visokopozicionirana šahistica na razini Jugoslavije, a i danas ga rado igra na internetu.)

Stjepan Staničić iscrpno prikazuje novu knjigu profesora emeritusa **Nikole Pastuovića** *Obrazovanje i razvoj: Kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Prvi je dio knjige usmjeren na ciljeve edukacije, a drugi na obrazovne sustave kao medijatore za ostvarenje tih ciljeva. Kao što kaže kolega Staničić, ova knjiga „otvara prava pitanja u pravom trenutku“ ali daje i prave odgovore. Svakako ju stavite na svoju prioritetnu čitalačku listu u planu stručnog usavršavanja.

I na kraju, otrgnut ćemo zaboravu – dva Alojza. Krajem kolovoza umro je **Alojz Kobola**, a krajem studenoga **Alojz Cotić**. Obojica su svoju pedagošku karijeru započeli kao učitelji a knjige i radovi koje su nam ostavili i danas nam dobro koriste. Svakako zavirite u Kobolinu knjigu *Unapređivanje čitanja u osnovnoj školi* (oni stariji sigurno će se sjetiti ispita čitanja *Kava osvaja svijet!*) i pročitajte u *Pedagoškom radu* iz 1982. (br. 5-6) Cotićev članak *Neka pitanja razvoja spolnog odgoja u Europi i u nas*. Prilog o Koboli potpisuju **Josip Markovac** i **Hrvoje Vrgoč**, a lijepu crticu o Cotiću bilježi **Mira Čudina Obradović** koja je mu je na poslu nekoliko godina bila cimerica.

I na kraju, **Nevio Šetić** nam donosi vijesti iz HPKZ-a u 2012. godini. Pročitajte o proljetnoj i jesenskoj školi učitelja i odgojitelja te o dvije konferencije: jedna je bila međunarodna, posvećena odgoju i obrazovanju u suvremenom europskom kontekstu a druga se bavila pitanjima ekološkog odgoja. Najave ovogodišnjih stručnih i znanstvenih aktivnosti i nadalje pratite na našim mrežnim stranicama i u *Školskim novinama*,

Dubravka Miljković